

МУСИКА МАДАНИЯТИНИНГ ИНСОН ОМИЛИГА ТАСИРИ

Маклова Мадина Алашбаевна*Қорақалпоғистон Республикаси, Қўнғирот тумани, 54-мактаб мусиқа маданияти фани ўқитувчиси*

Аннотация. *мазкур мақолада мусиқа, оҳанг тушунчаси ва унинг инсон руҳиятига таъсири борасида фикр юритилади. Шунингдек ҳаётий ва илмий асосланган далиллар асосида мисоллар келтирилади.*

Калит сўзлар: *мусиқа, оҳанг, садоланиш, тараққиёт, руҳият, таъсир, омил.*

Қачонлардир ерга ўзга сайёраликлар ташриф буюрсалар мусиқанинг таъсир кучи борасидаги таъсуротлари улкан бўлиши тайин. Инсон зоти мусиқа танглаган пайтида мия фаолиятида қандай ўзгаришлар юз бераётганини кузатишлар жараёни ғайритабиий ҳолатни ёдга солади[1]. Ушбу фикримизни қуйидагича асослашга ҳаракат қиламиз. Бир қарашда мусиқа ҳеч қандай концепцияга эга эмасдай кўринади, яъни у ҳеч қандай реал воқеилик ва визуал таасуротни ташкил этмагандай, ёки ҳеч қандай символикага эга эмасдай, тили зувони йўқдай ва жисмоний ҳаётга тўғридан тўғри таъсири йўқдай кўринади. Шунга қарамай инсонга таъсири нима учун шу қадар кучли? Бу каби мусиқий шовқинни ижросига нимага шу қадар кўп вақт сарифлашдан нима наф? Ўтмишда Чарлз Даврин ҳам мусиқа борасида бир қатор хаяжонли фикрларини ўзининг “Инсоннинг келиб чиқиши” номли китобида “завқ, мусиқий товушлар кетмакетлигини ҳосил қилиш қобилияти инсон зотига берилган инъом..... У бизнинг туримизга мослаштирилган энг сирли восита қаторига киритилиши керак”[2]- дея фикр юритади, бундан ташқари унинг фикрича инсоннинг ўз эмоцияларини ифодалаш жараёнида куйлаш фаолияти яъни муҳаббат, нафрат, рашк каби ўз хиссиётларини изҳор қилиш мақсадида эволюцион йўл билан ривож топганини таъкидлайди.

Шунингдек ёқимли куйлаш жинсларнинг турларига қараб эмас балки, эркак қушларнинг ёқимли оҳанги аёл қушлар кўз ўнгида юксак ирсиятни ифодаловчи восита сифатида қаралади ва шу йўнсида эркак қушлар ўз ирсиятини юксаклигини ифодалаш мақсадида куйлаш қобилиятларини юксалтириб борганлар. Диний қарашларга асосланадиган бўлсак эса оҳангни инсон эмас балки оҳанг аввал коинотни яратганига эътиқод қилинади. Жумладан Христианлик динининг муқаддас китоби Инжилда нозил қилинишича В начале было слово при помощи которого бог творил нашу вселенную, мисрлиларда худо ўз овоз зҳанглари ила яратгани, хинд фалсафасида эса энг олий дунёвий начало Нада Брахман оҳанглардан ташкил топган. Жанубий америка аборигенлари қарашларида эса мусиқий най ёрдамида пуфлаб борлиқ яратилгани таъкидланади.

Дунё олимлари юқоридаги диний қарашларни биронтасини ҳам қўллаб қувватламайдилар. Мусиқа оҳанглари тил вужудга келиш жараёнида юзага келгани

таъкидлайдилар[3]. Бир гуруҳ олимлар аввал тил ва уни риожлантириб бориш жараёнида муסיқа яралганини бошқа бир гуруҳ олимлар эса аввал муסיқий оҳанглар сўнг улар воситасида сўзлашув жараёнида тил юзага келганини эҳтимол қиладилар. Яна бир гипотезага асосланган қарашларда эса махсус муסיқий даврланиш мавжуд бўлиб, ушбу особо мухитли даврда тил муסיқаси ривож топган бўлиб кейинчалик ҳар икки соҳа мустақил фаолият юрита бошлаган. Муסיқанинг пайдо бўлиши бўйича илмий фараз эса муסיқа анча кечроқ яъни дин билан узвийликда яралгани ва аввалига у фақат руҳий номоддий бўлгани таъкидланади. Қадимги одамлар оҳанг билан бойитилган куйларни худога бағишлаганлар ва шу орқали худога бўлган муҳаббати ва миннатдорчилигини изҳор қилганлар. Худонинг борлигига ситқи дилдан эътиқод қилганлар ўзларини унга яқинлигини хис қилишда муסיқага мурожаат қилганлар ва муסיқага худо билан сўзлашув воситаси сифатида қараганлар ҳамда янгидан янги муסיқий асарлар яратганлар. Муסיқанинг мавжудлиги борасидаги илк тарихий далиллар эрамининг 3 асрининг охирига оид артефактлар билан тасдиқланган. Ушбу артефакт диний мадҳия бўлиб, Мисрда топилган махсус ёзувли Папирус бўлагига битилган[4,272-277]. Шунингдек табиат ҳам ўзининг қоидаларини муסיқа тили билан ифодалайди. Куйида келтирилган далиллар ушбу фикримизни исботлайди.

Пифагор томонидан ихтиро қилинган ярим асбоб ярим чолғу Илохий монохордни олим осмондан ерга қадар таранг тортилган ягона торга қиёслади ва унинг ёрдамида сайёралар орасидаги масофа ва шу билан бирга улар орасидаги масофани муסיқий оҳанглар ёрдамида акс эттирди.

Прифагорнинг ғоясига асосан космос ҳам ягона уйғунлик яъни гармонияга бўй сунади. Оҳанг космик разумнинг проводниги ҳисобланади ва шу орқали вақт бирлигини ҳам идора қилади. Бундан ташқари қадимги олимлар хулосасидан келиб чиқиб Сатурн энг паст тембрдаги оҳангни акс эттиради (Бас профон). Юпитер Бас, Марс Тенор, Ер Контр альто, Венера (Зухро) сопрано, Меркурий фальцет оҳанг таратади. Жаҳонда бугунги кунда туғма жисмоний, интеллектуал нуқсонлар ва оғир ногиронлик ҳолатига олиб келувчи касалликларга чалинган болалар туғилиш кўрсаткичининг ортиши кузатилиб, улар янги туғилган чақалоқлар орасида 6-9%га етмоқда. Таянч-ҳаракат тизимининг бузилиши 5-7% болаларда кузатилади[5]. Бу шуни англатадики, бундай болаларнинг ижтимоийлашуви жараёни алоҳида қийинчиликлар билан содир бўлади ва махсус ёндашувни талаб қилади Статистик маълумотларга кўра, дунёда, ҳар бешинчи бола 5-8%, шу жумладан, носоғлом - ирсий патология ва 1-2% - туғма нуқсон билан туғилади.

Ҳозирги кунда таълим муассасалардаги таҳсил олаётган имконияти чекланган шахслар умумий сони 10% дан ортиғини ташкил этади. Аҳолининг 8% и махсус таълим воситаларига муҳтож бўлиб, аслида эҳтиёжманд болаларнинг тўртдан бир қисми улардан фойдалана олади[6]. Бу эса ривожланишдан ортда олган болаларни соғломлаштиришга йўналтирилган педагогик тадқиқотларга эҳтиёжни кучайтирмоқда. Мазкур жараёнда муסיқа таълими имкониятларидан самарали фойдаланиш замонавий педагогиканинг асосий муаммоларидан бирига айланди.

Республикамизда мавжуд БМСМлари моддий техник базасини такомиллаштириш юзасидан Ўзбекистон Президентининг 2017– 2019 йилларга мўлжалланган 910 Қарорига асосида сафарбар этилган 7,5 миллиард маблағлардан нафақат ёш истедодларни кашф этиш, балки ривожланишдан ортда қолган болаларни мусиқа таълими орқали соғломлаштиришда мақсадли фойдаланиш; Ривожланишдан ортда қолган болаларни санъат воситасида соғломлаштириш мавзусига бағишланган тадқиқотимизнинг вазифаси мусиқий фаолият орқали ривожланишдан ортда қолган ташхиси қўйилган болаларнинг ижодий эстетик ва мусиқий қобилиятларини ривожлантириш билан бир қаторда соғлигини тиклашдан иборат.

- ривожланишдан ортда қолган болалар тушунчаси ва уларга хос бўлган физиологик нуқсонларни баратараф этиш борасидаги мавжуд ҳолатни аниқлаш;

- мусиқа таълимининг ривожланишдан ортда қолган болаларни соғломлаштириш, ижтимоий-педагогик, маънавий-рухий, соғломлаштирувчи мотивацион функцияларини такомиллаштириш;

- мусиқа мактабларида фаолият юритаётган ўқитувчиларни муаммога доир махсус педагогик-психологик билим ва кўникмаларини такомиллаштириш механизмларини ишлаб чиқиш;

- болалар мусиқа ва санъат мактаби шароитида ривожланишдан ортда қолган болалар учун мусиқий таълимдан мақсадли фойдаланишда самарали ижтимоий педагогик тизим ишлаб чиқиш;

- ривожланишдан ортда қолган болаларни мусиқа воситасида ижтимоий фаоллигини оширишнинг коррекцион педагогик асослари ҳамда инновацион

- педагогик усулларини такомиллаштириш жамият интеграциясига катта ҳисса қўшади.

REFERENCES:

1. Эбботт, Элисон (2002). "Нейробиология: Музыка, маэстро, пожалуйста!". *Природа*. 416 (6876): 12–14.

3. Фодор, Джерри А. (1983). *Модульность мышления: Эссе по факультетской психологии*. Кембридж, Массачусетс: Издательство Массачусетского технологического института. ISBN 0-262-56025-9

4. Джордания, Дж. (2009) *Время для борьбы и время для отдыха: пение и напев в начале эволюционной истории человека 1*: 272-277

5. Nasritdinova, M., Nigora, M., & Murodova, D. (2022, February). *UZBEK FOLK ART AND ITS PLACE IN PUBLIC LIFE*. In *Archive of Conferences* (pp. 44-48).

6. Nasretdinova, M., Toshaliyev, D., & Murodova, D. R. Q. (2022). *AN'ANAVIY IJROCHILIK SAN'ATINING HOZIRGI DAVR MUAMMOLARI*. *Scientific progress*, 3(2), 846-850.

7. Nurmuhhammadovich, R. O., & Nurullaevna, N. M. (2021). Social And Spiritual Importance of Lessons of Musical Culture. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 2(2), 50-52.

8. Nasritdinova, M., & Khokimova, K. (2021, October). LANGUAGE IS THE MIRROR OF THE NATION. In *Archive of Conferences* (pp. 92-94).